

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

В. М. ТАРАСЕВИЧ,
професор, доктор економічних наук,
завкафедрою політичної економії Національної металургійної академії України,
О. О. ЗАВГОРОДНЯ,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри політичної економії Національної металургійної академії України
(Дніпропетровськ)

ІННОВАЦІЙНИЙ ВИМІР ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

V. M. TARASEVYCH,
Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Head of the Chair of Political Economy, National Metallurgical Academy of Ukraine,
O. O. ZAVGORODNYA,
Cand. of Econ. Sci.,
Assoc. Professor of the Chair of Political Economy, National Metallurgical Academy of Ukraine
(Dnipropetrovs'k)

INNOVATIVE DIMENSION OF THE INSTITUTIONALIZATION OF UKRAINE'S FINANCIAL ECONOMY

Фінансовий чинник, ставши потужним каталізатором глобальної економічної кризи та чисельних національних економічних “катастроф” і виявивши невідповідність наявних теоретико-прикладних розробок у галузі фінансів реальній практиці господарювання, вивів фінансову проблематику на передові позиції світової економічної науки. Зокрема, дослідницький інтерес фокусується на тих передумовах і чинниках, які зумовлюють здатність конкретних національних фінансових систем, навіть під сильним зовнішнім тиском кон’юнктурних коливань світового фінансового ринку, сприяти антициклічній стабілізації та впевненому поступу країни в краще майбутнє чи, навпаки, виступати в ролі вбудованого дестабілізатора макроекономічної ситуації, “гальма” прогресивних перетворень і “агента впливу” світової фінансової олігархії та міжнародних фінансових інститутів. Як і завдяки чому деяким фінансовим системам вдалося в еволюційному русі нагромадити резерви стійкості, адаптабельності та реформаційної пластичності, достатні для протидії зовнішнім і внутрішнім системоруйнівним збуренням?

Приємно визнати, що осторонь актуальних досліджень не лишаються і вітчизняні науковці. Саме рецензована монографія * і є досить вдалим прикладом таких наукових пошуків.

Тарасевич Віктор Миколайович (Tarasevych Viktor Mykolaiovych) – e-mail: v_tarasevich@list.ru,
Завгородня Олена Олександрівна (Zavgorodnya Olena Oleksandrivna).

* Голубка С.М. Інституціалізація фінансового господарства України (історична ретроспектива). – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2013. – 453 с.

Творче використання методології еволюціонізму, цілком адекватної предмету дослідження, дозволило автору представити на суд читачів цілісну, логічно несуперечливу, багату на події та емпірику історичну панораму, в якій розвиток фінансового господарства України розглядається, з одного боку, у неперервному зв'язку минулого, сучасного і майбутнього, а з іншого – крізь призму наступності, свідомої мінливості та селективного відбору найбільш ефективних і еволюційно перспективних інноваційних форм самоорганізації та суспільної організації фінансових відносин, нарощування та урізноманітнення можливостей і компетенцій фінансових інститутів. Посилені діалектикою логічного та історичного методологічні засади дали можливість серед багатьох моментів, подій та новацій виокремити саме суттєві й знакові, які позначилися на структурогенезі національної фінансової системи, сформували багато в чому унікальну модель фінансового господарства, в тому числі зумовили варіант його інтеграції в мережу соціально-економічних мікро-, мезо- і макропроцесів з відповідною конфігурацією контурів зворотнього зв'язку.

У монографії є вступ, чотири логічно структуровані розділи, висновки, перелік використаних джерел і додатки. Кожен з розділів органічно вплітається в структуру аналізу фінансового господарства в часи української державності, привертаючи увагу до цілком конкретних аспектів та етапів його становлення, розбудови, модифікацій і трансформаційних перетворень у карколомні моменти національної історії.

Особливий інтерес становить перший розділ, в якому розглядаються теоретичні засади дослідження фінансового господарства України. Слід зазначити, що автор на основі наукових узагальнень економістів і фінансистів пропонує власне бачення розв'язання ряду складних дискусійних питань з приводу теоретико-методологічних досліджень фінансового господарства в інституційному вимірі. Передусім, йдеться про розкриття гносеологічних перспектив, пов'язаних з інтеграцією інституціональної теорії та теорії фінансів; обґрунтування вживаної термінології, “ядро” якої складають авторські дефініції категорій “фінансовий інститут”, “інституціональне середовище”, “інституціональний механізм” тощо; встановлення місця і ролі історії фінансового господарства в системі загального наукознавства та національного фінансознавства.

Другий розділ монографії присвячено визначенню критеріїв періодизації історико-просторових етапів та інституційних циклів у розвитку фінансового господарства України; дослідженню впливу екзогенних детермінантів на формування національної фінансової архітекτονіки; розгляду модифікацій інституціональної трансформації фінансового господарства часів українського відродження (1917–1920 рр. – за авторською періодизацією, третій інституціональний цикл) та в пострадянський період, за новітньої доби української державності (з 1991 р. – п'ятий цикл). Характеризуючи сучасні національні моделі фінансового господарства та бюджетного устрою, автор пояснює їх структурно-функціональні особливості еволюційною наступністю, наявністю в них багатьох рис залишкового характеру, успадкованих від фінансової системи економіки України як структурної компоненти народного господарства СРСР.

Ключові наукові проблеми третього розділу – дослідження генно-еволюційних засад і механізмів функціонування державних фінансів; ретроспективний аналіз та розкриття особливостей організації, регулювання й адміністрування

бюджетного процесу, виявлення загального і специфічного у формуванні дохідної та видаткової частин державного бюджету, а також у реалізації його фіскальної, перерозподільної та регуляторної функцій у різні історичні періоди (від княжих часів Київської Русі до сьогодення).

Важливе місце в монографії займає четвертий розділ, в якому ґрунтовно проаналізовано проблеми інституціоналізації фінансового господарства в добу української незалежності, розкрито ключові аспекти стратегії й тактики фінансової регіоніки; протягом 20 років (1991–2011 рр.) виявлено сталі тенденції в міжбюджетних відносинах у цілому (розподіл бюджетних компетенцій і відповідних ресурсів між державним та місцевими рівнями) і в динаміці структури доходів та видатків місцевих бюджетів зокрема (с. 384–402).

Оригінальною є авторська версія алгоритму теоретико-фінансономічної моделі, яка може мати науково-теоретичне і практичне застосування. Її суть полягає в розрахунку розподілу бюджетних коштів у фінансовому просторі держави, тобто між регіонами, за яким сумарний ефект використання цих коштів регіонами був би оптимальним (с. 310–312). З її впровадженням у процедуру міжбюджетного перерозподілу коштів С.М. Голубка пов’язує можливість здолати вкрай загрозливу для соціально-економічної стабільності практику надання бюджетних преференцій і трансфертів одним й тим самим регіонам, чим зменшується надмірна диспропорційність у регіональному розвитку, а також відповідне напруження в міжрегіональних відносинах.

Постановка автором монографії проблеми наштовхує на ряд мало висвітлених та дискусійних питань. Зокрема, йдеться про необхідність детальнішого розгляду фінансового господарства в часи перебування українських земель у складі інших держав (Австро-Угорщини, Польщі та ін.).

Монографія є цілісною і логічно побудованою науковою працею, в якій послідовно викладаються основні результати авторського дослідження головних заasad інституціоналізації національного фінансового господарства і, що, на наш погляд, надзвичайно важливо, висвітлюється багатомісцевий досвід фінансової практики та заповнюються певні “прогалини” в національній економічній історії. Це стало можливим завдяки тому, що автор не обмежився звичайним опрацюванням першоджерел та періодики, а ознайомився і скористався у творчих пошуках значною частиною архівних матеріалів. У результаті ретроспектива позбавляється надмірної абстрактності та узагальненості, набуваючи контекстуальності (геополітичної, економічної, соціальної, світоглядної тощо), самобутності, конкретності та специфічного історичного колориту. Приємне враження справляє поважне, помірковане ставлення автора до історичної спадщини, до “продукту творчості попередніх поколінь” (с. 7), до тих політичних діячів та фахівців-фінансистів, які закладали і в різні роки державотворення зміцнювали підйоми фінансового господарства України.

Отже, за змістом та структурою монографія є новаторською. Отримані автором результати можуть бути використані в подальших дослідженнях інституційної теорії та фінансової науки, практичній діяльності українських фінансистів, а також у навчальному процесі для підготовки кваліфікованих фахівців-фінансистів.

Рецензія надійшла до редакції 24 лютого 2014 р.